

Teuvo Pohjolainen
18.11.2025

Lausunto eduskunnan perustuslakivaliokunnalle Hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi toimeentulotuesta annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 64 §:n ja kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 10 §:n muuttamisesta (HE 116/2025 vp)

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan pyytämänä lausuntona otsikossa mainitusta hallituksen esityksestä esitän kunnioittavasti seuraavan.

1. Lausuntopyyntö

Minulle toimitetussa lausuntopyynnössä tehtäväksi on täsmennetty seuraava:

”Toimeentulotuen perusosaa alennetaan 1. lakiehdotuksen 10 §:n 6 momentin mukaan 50 prosenttia, jos toimeentulotuen tarve aiheutuu siitä, että henkilö:

- 1) joka on täyttänyt 18-vuotta, ei hänelle annetusta kehotuksesta huolimatta ole hakenut yhden kuukauden määräajassa 2 b §:ssä tarkoitettua ensisijaista etuutta, johon hänellä elämäntilanteensa ja olosuhteet huomioiden voidaan arvioida todennäköisesti olevan oikeus;
- 2) jolla on 2 a §:n perusteella velvollisuus ilmoittautua työnhakijaksi, ei hänelle annetusta

kehotuksesta huolimatta ole yhden kuukauden määräajassa työnhakijaksi ilmoittautunut.

Miten arvioitte sääntelyn kuulumista perustuslain 19 §:n 1 momentin henkilöllisen soveltamisalan piiriin ottaen huomioon, että oikeus on sanamuodon mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan momentissa tarkoitettua turvaa (näin myös HE 309/1993 vp s. 69)?”

2. PeL 19.1 §

Perustuslain 19 §:n 1 momentissa on turvattu jokaiselle oikeus ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Säännös on tarkoitettu sillä tavoin toissijaiseksi, että se tulee sovellettavaksi vasta, jos joku ei kykene hankkimaan tällaista turvaa omalla toiminnallaan taikka saa sitä muista sosiaaliturvajärjestelmistä tai muilta ihmisiltä.

Oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon on perustuslain säännöksen mukaan kaikilla. Kysymyksessä on siten jokaiselle kuuluva subjektiivinen oikeus (HE 309/1993 vp) ja suoraan sovellettavissa oleva perustuslain säännös, johon yksilö voi välittömästi vedota.

Välttämättömällä toimeentulolla ja huolenpidolla tarkoitetaan sellaista tulotasoa ja palveluja, joilla turvataan ihmisarvoisen elämän edellytysten vähimmäistaso eli niin sanottu eksistenssinimi. Säännöksen piiriin kuuluvat esimerkiksi terveyden ja elinkyvyn säilyttämisen kannalta välttämättömän ravinnon ja asumisen järjestäminen sekä oikeus kiireelliseen sairaanhoitoon.

Välttämättömän toimeentulon järjestäminen perustuu käytännössä alemmanasteisessa lainsäädännössä säädetyistä tukimuodoista, tukien saamisen edellytyksistä ja tarveharkinnasta sekä menettelymuodoista (ks. lainlaatijan opas luku 4.2.14). Sosiaaliset oikeudet ovat riippuvaisia taloudellisista voimavaroista enemmän kuin muut perusoikeudet, ja niihin liittyy yleensä velvoite aktiiviseen toimintaan, niin myös esillä olevan hallituksen esityksen mukaan.

Oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon liittyy läheisesti lailla säänneltyyn toimeentulotukeen. Perustuslakivaliokunta on muun muassa katsonut, että toimeentulotukea voidaan käytännössä pitää perustuslain 19 §:n 1 momentissa tarkoitetun ihmisarvoisen elämän edellyttämän välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon takuuna siltä osin kuin turvaa annetaan rahamääräisinä suorituksina.

Perustuslailla turvattua oikeutta ja toimeentulotukea ei kuitenkaan voida täysin samaistaa toisiinsa, eikä toimeentulotuen taso siten välttämättä ole perustuslain 19 §:n 1 momentin mukainen vähimmäistaso. Perustuslain 19 §:n 1 momentin subjektiivisen oikeuden perustavasta luonteesta ja perustuslain 22 §:ssä julkiselle vallalle asetetusta perusoikeuksien turvaamisen velvoitteesta on kuitenkin johdettavissa lainsäätäjään kohdistuva velvoite järjestää tukijärjestelmä sellaiseksi, että yksilöillä on riittävät tosiasialliset mahdollisuudet päästä oikeuksiinsa. Perusoikeuksien turvaamista koskevaan oikeudelliseen tarkasteluun kuuluu oikeuksien tosiasiallisen toteutumisen aktiivinen varmistaminen.

Perustuslakivaliokunta on pitänyt mahdollisena huolehtia esimerkiksi kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien toimeentulon turvasta osittain muulla tavoin kuin rahamääräisinä suorituksina. Toimeentulo voidaan laajamittaisen maahantulon yhteydessä järjestää lyhytaikaisesti myös pelkästään hyödykkeinä. EU:n kansalaiselle tai häneen rinnastettavalle voidaan vastaanottopalveluja säätää annettavaksi vain siihen saakka, kun hän on saanut tiedoksi kielteisen päätöksen kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseensa.

Perustuslain mukaista ei ole jättää 19.1 §:ssä tarkoitetun viimesijaisen turvan varaan ketään, joka valtiosääntöisesti on oikeutettu lailla säädettävään perustoimeentulon turvaan pykälän 2 momentin nojalla siinä mainituissa sosiaalisissa riskitilanteissa.

Edellä sanotun perusteella katson, että PeL 19.1 §:ssä käytetty ilmaisu ”jokaisella” ei edellytä, että saman tasoinen perustoimeentulon turva on järjestettävä jokaiselle samalla tavoin ehdoilla ja ilman toimintavelvoitteita. Koska perustoimeentulon turva on viimesijainen keino eksistenssiminimin takaamiseksi, on huolehdittava siitä, että asetettaessa ehtoja sen saamiseksi tai asetettaessa rajoituksia sen täysimääräiselle saamiselle, yksilökohtaiseen harkintaan liitetään riittävä ja tehokas ohjaus, jolla jokaiselle varmistetaan oikeuksien tosiasiallisen toteutuminen.